

ТУРИЗЪТ, ПРИРОДАТА И ДУХОВНО-ЕСТЕТИЧЕСКОТО ВЪЗПИТАНИЕ НА СТУДЕНТИТЕ

Цветанка Дилова-Нейкова

Формирането и усъвършенстването на студентската личност е много-аспектен проблем. Той съдържа в себе си неизчерпаеми нюанси и по отношение на нейните качества, и по отношение на нейните възрастови и психически особености, по образование и професия. Изчерпаеми са факторите, които могат да се окажат в различна степен ефективни според конкретните условия и личности.

Вярно е, че за сложните проблеми се пише трудно, но само защото са необхватни от един специалист, но защото към тях са се насочили много изследователи, резултатите на които често пъти са противоречиви, понеже едни и същи показатели се анализират от различна гледна точка. Ръководейки се от тези съображения, в настоящата разработка си поставяме сравнително скромна задача. Знаем, че в рамките на едно научно съобщение не е възможно да се разкрият богатствата на взаимоотношението между природата, туризма и духовното развитие на студентската младеж. Като са опираме на методологическите положения на марксист-

ко-ленинската теория за взаимодействието между човека и природата и като отчитаме сегашното състояние в развитието на туризма сред студентите, ще се опитаме да разкрием природното въздействие предимно чрез пешеходния туризъм върху духовното богатство на студентската младеж. В този смисъл се надяваме да получим резултат, който ще има не само чисто теоретическо, но и практическо значение.

Туризмът е вид човешка дейност, за която обикновено се смята, че е предназначена за физическо натоварване на организма. Това безспорно е вярно, но има и редица други спортове, които чувствително по-сериозно натоварват човешкия организъм. Различното преди всичко е обстановката, където се осъществява той - природата, а съответно и по-различния характер на поставените задачи. Заедно с физическото укрепване на личността, стои и задачата за разкриване, запознаване и усвояване на цялото богатство на природата.

Човекът е възникнал в природата и се е развивал чрез нея.

Говорейки за предпоставките и същността на човешката история, класиците на марксизма в качеството на първа такава предпоставка за човешкото съществуване, а следователно и за всяка история отбелязват, че “хората трябва да имат възможност да живеят, за да са в състояние да правят история. Но за живота са нужни преди всичко храна и пиене, жилище и облекло и още нещо. И така първият исторически акт е производството на средствата, необходими за задоволяване на тези потребности, производство на самия материален живот”.

Основанията да се приема природата като материална ценност са безспорни. Но не са лишени от доказателства и основанията, че природата е неизчерпаем източник на здраве и радост, на любов към живота и на духовно богатство за всеки човек. Има материални ценности, които задоволяват и духовни потребности. За редица природни обекти не може да се каже, че са продукт на човешката дейност, но те удовлетворяват познавателни, естетически и духовни потребности на личността. В този смисъл природата трябва да се разглежда и като материална, и като духовна ценност.

Разбира се, сама по себе си, без човека, природата не притежава качеството духовна ценност. Това ѝ качество се проявява при

нейното въздействие върху различните хора, в зависимост от техния мироглед, образование, възраст, психика, начин на живот и т. н.

Студентите са относително особена социална група, със свои специфични особености на начина на живот. Тяхното оформяне като граждани и специалисти е наша насъщна задача. На това е подчинен и целият учебен процес. Последният така е организиран, щото изучаваните различни дисциплини да допринасят за цялостното оформяне на личността им характеристика. Важен елемент от тяхното изграждане е духовният им облик. Вярно, тук първостепенна е ролята на идеологическите дисциплини, но техният характер позволява да се въздейства само абстрактно-логически. А Ленин беше казал, че “пътят на познанието е от живото съзерцание към абстрактното мислене и от там в практиката”. В този смисъл туризмът, като вид физкултурна дейност, дава богати възможности за непосредствена връзка и живо съзерцание на студентите с природата.

Пешеходният туризъм, като най-достъпен за студентите, лесно се организира и провежда, дава възможност за изобилие от форми. И понеже е възможно да се провежда през всички сезони, позволява на студентите да влизат в контакт с природата през

цялата година и пълно да я усвоят като ценност.

Обикновено при походи, излети и екскурзии, организаторите се стремят да изведат студентите в природни местности, свързани със съпротивата и героичното минало на нашия народ, край паметници, скривалища и лобни места. Това е добре и правилно. И целта и мотивите са ясни - патриотичното възпитание е сърцевината на духовното извисяване на личността. Но дали и "чистата" природа, там където няма предварително човешка обработка, не въздейства по особен начин върху душата на студента?

Все по-често чуваме призива, да се научим да познаваме "езика на природата". А може би по-точно е да се каже, да се научим да разбираме природния хор от различни езици и гласове, защото единен език в природата няма. Шаблонно е да си мислим, че на всички студенти природата "казва" едно и също нещо, или по един и същи начин. Всичко зависи от духовното богатство на отделната личност. И сред нашите студенти има такива, ако е жив Алеко Константинов ще ги цапне по устата, защото не умеят да гледат хубости и чудеса сред нашата природа.

Пешеходният туризъм е най-добрия начин за изучаване езика на природния хор. Честото излизане сред природата ще позволи

на студентите да осмислят защо загуби смисъла си някогашният лозунг, изискващ да се обуздае и победи природата и защо той отстъпи място на призива да се разбере природата, да се съхрани и умножи нейното богатство. Ако някои възрази срещу въздействието на природата върху духовния свят на студента, едва ли ще възрази срещу контрааргумента: Нима не мълчи Джокондата на платното, нима не мълчи илюзионистът на сцената, или артистът изпълняващ пантомима?

Едва ли има по-подходяща социална група за редовен и системен пешеходен туризъм от учащите се? Средната седмична натовареност на студентите е 30 часа и програмата така е разположена, щото гарантира свободен полуден или до обяд, или след обяд, плюс два свободни дни от седмицата, които се явяват свободно време. Не подценяваме основното, че това е време за самоподготовка на студентите, но добрата съвместна работа между туристическите клубове и ЦФВС може да осигури дейност, която ще оказва положително въздействие върху умствената им работоспособност. Времето за туризъм не само, че не е загубено време, както някои смятат, но е време, най-рационално използвано. Няколко-часов излет до близката гора (а разположението на ВТУ "Св. св.

Кирил и Методий” дава богати възможности за това) е достатъчен, за да си обясним възхитителните слова на руския професор И. Шемянин: “Гората е природна школа за естетическо възпитание, източник на красота. Тя създава обстановка за здравен отдиш, вдъхновява човека за творчески плодотворен труд. Който не обича гората и не цени водата, на когото са безразлични пейзажите, той не разбира и никога няма да разбере красотата на родната природа. Светлина и цвят, краски и звуци, мирис и движение, форми и пропорции в най-различни съчетания - това е най-богатият източник на сила, добро настроение и душевен подем”.

Изходен пункт, при разкриване ролята на природата за духовното израстване на студента чрез туризма е марксистко-ленинското научно разбиране, че първа и основна предпоставка за това е конкретно-историческият характер на обществения живот. Основателна е забележката на В. А. Сухомлинский: “Красотата на природата като средство за естетическо, емоционално и морално възпитание, звучи само в общата хармония на всички средства за духовно влияние на личността”. Последните години промениха начина на живот в нашата страна, респективно промени се и обществения статус на студентите.

А това от своя страна, особено днес във времето на преустройството, неизбежно предполага и нови форми, методи и средства за духовно-възпитателно въздействие.

Обективна истина е, че от много хора природата не се възприема като духовна ценност и това се отразява отрицателно върху практическата насоченост на идейно-възпитателната работа във ВУЗ. Ако трябва да търсим отговор на причините за такова отношение, то е защото тя не се познава, а следователно не се и цени. По-лошото е, че и у много студенти се забелязват подобни явления. В обикновен разговор с тях по време на поход, съвсем оскъдни отговори получаваме на въпросите: Колко вида билки познавате? Колко гласа на птици различавате? Колко вида дървета знаете? Някои обекти обявени за природни ценности? Назовете естествени природни местности, обявени за резервати, паркове и др. Прави впечатление, че за повечето от студентите, природата се е превърнала в “одомашен” фон и е загубила познавателното си, естетическо значение.

Днес имаме не само основания, но и задължението да помагаме на студентите да си изграждат ново отношение към природата. Има специалности, при които изучаването на при-

родата е обект на редица дисциплини и заема голяма част от учебното време. Например в програмата на начална и предучилищна педагогика е застъпена и обща физическа подготовка и теория и методика на физическото възпитание, и родинознание и природознание, и труд и творчество и т. н. Обединените усилия на преподавателите от тези дисциплини ще доведат до нови интегративни форми и без да се натрупват възгледи и постановки, по естествен път да се почувства естетическото удовлетворение при общуване с природата. Студентите сами трябва да усетят онова, което е почувствал големия руски педагог Апресян: "Когато ходим, тичаме, стоим в края на гората или на брега на езерото, когато съзерцаваме, възприемаме, преживяваме, разсъждаваме, у нас се пораждат чувства на възторг или възхищение, които дълбоко преживяваме и които прерастат често в естетическа наслада. А това чувство извисява най-много човека. Тази дейност се изразява във все по-нови общувания с природата, които разширяват и задълбочават естетическото виждане на същата".

Усвояването на духовната същност на природата не става автоматически, като ли че с магическа пръчка. Един излет, поход, екскурзия, посещение на приро-

ден резерват или участие в туристически събор, състезание и лагериране, е не само недостатъчно, но може и да не предизвика естетическо удоволствие. До голяма степен това зависи от психологическата нагласа на отделния студент, от цялостната му личностна характеристика. Осъзнаването на цената на творческата мощ на природата е продължителен процес и изисква системност и организираност, изисква формиране на начин на мислене и отношение. Та нима не са малко хората, които напускат кино-салона по средата на кинопрожекцията или салона на театъра преди да е завършило представлението. Всичко зависи от цялостния духовен облик на човека.

Не смятаме, че работата за формиране на духовния мир на студентите чрез формите на туристическата дейност няма положителна основа. Напротив, има и определени резултати. Онова, което поражда безпокойствие е, че тя не е масовизирана, не е станала потребност и в много отношения се подценява. Искане ни се все по-голяма част от студентите да гледат на природата и да я разбират не само като източник на средства за биологическо съществуване, а като естествен обект за духовно-естетическо извисяване. Обективни и субективни предпоставки за това във ВУЗ съществуват.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Апресян, Г. З.* Философска мисъл. 1977, № 11, с. 62.
2. *Маркс, К., Фр. Енгелс.* Съчинения. Т. 3, с. 28.
3. *Рачев, Кр.* Теория и методика на физическото възпитание. С., 1984.
4. *Сухомлинский, В. А.* Рождение гражданина. М., 1971, с. 288.
5. *Шемякин, И.* Родной земли краса. Знание, М., 1976, с. 113, 115.

TOURISM NATURE AND SPIRITUAL AND AESTHETIC EDUCATION OF STUDENTS

TSVETANKA DILOVA-NEIKOVA

Summary

The tourism activity offers almost unlimited options for spiritual and aesthetic education of the students. Along with the physical strengthening of the person, the nature is an inexhaustible source of joy, love of life and a spiritual treasure for every student. The tourism gives plentiful opportunities for direct contact and a real contemplation of nature. The nature, itself, is not only a source of biological survival, but also a genuine object for spiritual rise.